

O'QUVCHILARNING MUSIQIY HIS-TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VA BADIY DIDINI O'STIRISHDA YANGI TA'LIM MAZMUNIGA QO'YILADIGAN TALABLAR.

Rajabova Sevaraxon Ravshanbekovna
Xorazm viloyati Xiva tumani 17- son maktab
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Raximov Otabek Azod o'g'li
musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yurtimizda musiqa madaniyatini yuksaltirish, o'quvchilarning musiqiy his-tuyg'usini rivojlantirish va badiiy didini o'stirishda yangi ta'lim mazmuniga qo'yiladigan talablar to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *musiqa, badiiy did, qo'shiq, savod, asar, adabiyot, ritm.*

Aholi, ayniqsa, olis hududlarda istiqomat qiladigan fuqarolarga madaniy dam olish xizmatlari ko'rsatish darajasini oshirish, respublikaning barcha hududlarida teatr, sirk va boshqa turdagi ommaviy-madaniy va konsert-tomosha tadbirlarini tizimli ravishda yo'lga qo'yish, madaniyat va san'at sohasida iste'dodli yosh ijodkorlarni izlab topish va qo'llab-quvvatlash, ta'lim muassasalarini milliy cholg'ular, musiqa darsliklari, notalar to'plamlari va o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlashning yaxlit tizimini yaratish maqsadida, shuningdek, 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini "Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturiga muvofiq:

2022/2023 o'quv yilidan boshlab ta'lim muassasalarida o'quvchi va talabalarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning qalbida milliy madaniyatga bo'lgan muhabbatni shakllantirish, yosh iste'dodlarni aniqlash va qo'llab-quvvatlashga qaratilgan quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi belgilangan.

Musiqa umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilar shaxsiyatini, umuman inson shaxsiyatini rivojlantiruvchi muhim ahamiyat kasb etadi, o'quvchilarning ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatini shakllantirishga, milliy g'urur va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishga, ijodiy mahorat, nafosat va badiiy didni o'stirishga, fikr doirasini kengaytirishga, musiqiy his-tuyg'usini rivojlantirishga, mustaqillik va tashabbuskorlikni tarbiyalashga xizmat qiladi. Musiqa madaniyati o'quv predmeti umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitiladigan barcha o'quv predmetlari, jumladan, adabiyot, tasviriy san'at, jismoniy tarbiya, mehnat va boshqa fanlar bilan bog'liqdir. Barcha o'quv fanlari qatori musiqiy ta'limda ham Davlat ta'lim standartining joriy etilishi milliy musiqiy meroslardan to'laqonli foydalanish imkonini beradi. Bular ommaviy xalq kuy va qo'shiqlarida, xonanda va sozandalarning, ijodiy faoliyatlari, maqom, shashmaqom, dostonlar va bugungi zamonaviy musiqiy faoliyatda o'z aksini topdi. Musiqa san'atining bu kabi imkoniyatlari yangi avlodni tarbiyalashda, ularning barkamol bo'lib yetishlarida o'ziga xos va takrorlanmas manba bo'lib xizmat qiladi. Azaldan Sharq, jumladan,

o'zbek musiqa ta'lim-tarbiyasi, pedagogikasi va uning mukammal uslubiyotlari ustoz – shogird an'analari misolida takomillashib borgan.

Musiqa ta'limidan davlat ta'lim standartlari asosida yangi ta'lim mazmuni o'quvchilarning musiqiy bilim va malakalari bilan birga ularda kuzatuvchanlik, xotirani mustahkamlash, obrazli tasavvur qilish, ularda ijodkorlik, mustaqillik, tashabbuskorlik, badiiy va musiqiy did kabi hislatlarni rivojlantirishni ta'minlaydi. Shu bois, musiqa madaniyati ta'limining yangi mazmuni yosh avlodni musiqiy merosimizga vorislik qila oladigan, umumbashariy musiqa boyligini idrok eta oladigan madaniyatli inson darajasida voyaga yetkazishni nazarda tutadi.

Bunda o'quvchilar musiqa san'atini butun nafosati bilan o'rganishlari, ommaviy musiqa faoliyatlari, musiqani badiiy didini idrok etish, yakka va jamoa bo'lib qo'shiq kuylash, raqsga tushish va ijodkorlik malakalarini shakllantirish asosiy maqsad hisoblanadi. Shuningdek, o'quvchilar musiqiy iqtidorini rivojlantirish, musiqa san'atiga mehr va ishtiyoqini oshirish, musiqa san'atiga qiziquvchi o'quvchilarning iqtidorini rivojlantirish uchun zaruriy shart-sharoitlar yaratib berish, ularning badiiy ehtiyojlarini qondirish musiqa ta'lim-tarbiyasining asosiy vazifasini tashkil etadi. Shu bilan bir qatorda jahon xalqlarining umuminsoniy musiqiy qadriyatlarini ham chuqur o'rganish yosh avlodni xalqaro nufuzga molik bo'lgan madaniy durdonalardan bahramand bo'lishini ta'minlaydi. Musiqa madaniyati o'quv fanining mazmuniga bo'lgan minimum talablar nazariy va amaliy faoliyatlar majmuasidan tashkil topib, ular quyidagi mavzularni belgilaydi.

Boshlang'ich musiqa savodi, musiqiy asarlar ijodkorlari faoliyati, musiqa ijrochilari, musiqa ijrochiligi, ashula, xor, ansambl, orkestr va simfonik orkestrlar faoliyati, musiqiy sahna asarlari, xalq va professional musiqasi, bastakorlar va kompozitorlar ijodini, o'zbek xalq cholg'u asboblarini bilishni, mashhur o'zbek xalq sozanda va xonandalar ijodiy faoliyati, musiqiy atama va iboralar, musiqa janrlari, ustozona mumtoz musiqa, Sharq va jahon xalqlari musiqasi, ularning taniqli namoyondalari, maqom va shashmaqom, uning mashhur ijrochilari faoliyati, o'zbek musiqasida mahalliy va uning mashhur ijrochilari, o'zbek milliy musiqasida zamonaviylik va zamonaviy musiqa, milliy estrada musiqasi va uning ijrochilari kabi mavzular asosida milliy musiqa madaniyatimizni o'zlashtirishni nazarda tutadi. Bu mavzular dars jarayonida quyidagi o'quv faoliyatlarida nazariy ham amaliy mashg'ulotlar vositasida bajariladi.

1. Musiqa tinglash.
2. Jamoa bo'lib kuylash.
3. Musiqa savodi.
4. Musiqa ijodkorligi.

Musiqa tinglash va kuylash ta'lim mazmunining asosini tashkil etadi. Ularni kuylash, tinglash faoliyatlari vositasida o'rganish bilan bir qatorda cholg'uchilik, musiqali harakatlar, ijodkorlik faoliyatlari bilan har tomonlama o'rganish va o'zlashtirish, musiqiy tavsiflarni ifodalash imkoniyati yaratiladi. O'zbek xalq musiqasi o'zbek bastakorlari va kompozitorlari, qardosh va jahon xalqlari kompozitorlari musiqiy asarlaridan namunalari, shashmaqom sho'balari, mahalliy musiqa uslublaridan namunalari tinglanadi.

O'quvchilarning musiqiy tuyg'usini rivojlantirish va takomillashtirishda musiqiy faoliyat turlarining barchasi birdek xizmat qiladi. Musiqa mashg'ulotlari davomida quyidagi musiqa faoliyatlariga amal qilinadi. Bular:

Musiqa idroki (tinglash), kuylash, musiqa savodi, raqs va ritmik harakatlar, chapak va cholg‘u asboblari chalish hamda musiqa ijodkorligi. Musiqa idroki dars mashg‘ulotlarida yetakchi faoliyat sifatida muhim rol o‘ynaydi. U ikki holatda amalga oshadi. Birinchi holatda ma‘lum asar tinglanib, idrok etiladi va uning badiiy tavsiflari dars mavzuiga doir oddiy musiqiy-pedagogik tahlil etiladi. Eshitish orqali asarni tushunish va ongli idrok etish, asarning musiqiy xususiyatlari (janri, tuzilishi, ifoda vositalari, ijrochiligi) hamda badiiy ma‘lum bilimlarga ega bo‘linadi. Ikkinchi holatda musiqa asarlari avval tinglanib (idrok etilib), so‘ng u yoki bu faoliyati ko‘proq kuylash orqali o‘rganiladi, uning badiiy mazmun xususiyatlari amaliy faoliyatda ifodalaniladi. Masalan, o‘rganiladigan qo‘shiq avval o‘qituvchi ijrosida (tasma orqali ham) bir-ikki marta tinglanadi, asar xususiyati haqida suhbat qilinadi, so‘ng o‘rganishga kirishiladi, raqs musiqasi avval tinglanadi, kuy tavsiflari anglab olingandan so‘ng raqs harakatlari ifodasi o‘rganiladi. Ko‘pincha asar bir necha faoliyat uyg‘unligida (tinglash, kuylash, raqs harakati va boshqa) o‘rganiladi. Bunday mashg‘ulot usuli asarni puxta o‘rganish va ayni holda kompleks malakalarining rivojlanishi uchun imkon yaratib o‘quvchilarni mashg‘ulotlar davomida musiqiy his-tuyg‘usini rivojlantirib boradi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy va ijtimoiy sohani takomillashtirish orqali barkamol shaxsni shakllantirish va jamiyatning hamjihatligini mustahkamlash milliy madaniyatni yanada rivojlantirishning asosiy maqsadi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

- 1.Йулдошева С.Х. Узбекистонда мустика тарбияси ва таълимнинг ривожланиши. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1985 й.
2. Таълим тараккиёти. 6 – махсус сон. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1985 й.
3. Дмитриева Л.Г., Черноиваненко Н.М. Методика музыкального воспитание в школе. Москва, “Просвещение” 1989 й.
4. Эстетик тарбия асослари. Кушаев Н.А.таърири остида. – Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1988 й.
5. Акбаров И.А. М усика лугати. Тошкент, Гафур Гулом номли “Адабиёт ва санъат” нашриёти 1985 й.
- 6.Узбек мустикаси тарихи. Тузувчи Соломонова Т.Е. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1981 й.
- 7.Вахромеев В.А. М усиканинг элементар назарияси. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1980 й.
- 8.Гуткова Е.А., Васильева А.Б. Ашула дарслари методикаси. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1980 й.
- 9.Хасанов А. Мустика ва тарбия. Тошкент, “Укитувчи” нашриёти 1993 й.